

ESTUDIOS NEOGRIEGOS

REVISTA CIENTÍFICA
DE LA
SOCIEDAD HISPÁNICA DE ESTUDIOS NEOGRIEGOS

ISSN: 1137-7003

2006-2007

Número 9-10

SOCIEDAD HISPÁNICA DE ESTUDIOS NEOGRIEGOS
Vitoria-Gasteiz 2007

ESTUDIOS NEOGRIEGOS

ESTUDIOS NEOGRIEGOS

REVISTA CIENTÍFICA
DE LA
SOCIEDAD HISPÁNICA DE ESTUDIOS NEOGRIEGOS

Número 9-10

2006-2007

SOCIEDAD HISPÁNICA DE ESTUDIOS NEOGRIEGOS
Vitoria-Gasteiz 2007

ESTUDIOS NEOGRIEGOS: Revista científica de la Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos. Título abreviado: *Estud. Neogriegos* – N. 1 (1997) – Granada: Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos, 1997-2001, País Vasco, 2003-2005, Vitoria-Gasteiz, 2007.

Anual

ISSN 1137-7003. Depósito Legal: GR- 82-97

1. Lengua griega medieval y moderna – Publicaciones periódicas 2. Literatura griega medieval y moderna – Publicaciones periódicas 3. Civilización griega medieval y moderna – Publicaciones periódicas I. Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos. Publicaciones

807.73/.74 (05) – 877.3/.4 (05) – 008 (495)(05) – 008(495.02)(05)

ESTUDIOS NEOGRIEGOS, publicación científica anual de la Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos, acoge trabajos originales e inéditos en forma de artículos, actualizaciones bibliográficas, reseñas y noticias, relacionados con la Grecia medieval, moderna y contemporánea, preferentemente en los ámbitos artístico, filológico, histórico, lingüístico y de traducción.

Quienes deseen enviar originales para su publicación habrán de ser socios de la SHEN. También podrán publicarse trabajos de miembros de la Sociedad Europea de Estudios Neogriegos.

Estudios Neogriegos se edita una vez al año. El plazo de entrega de originales finaliza el día 30 de septiembre. El Comité editorial acusará recibo de la recepción de los originales y se iniciará el proceso evaluador de los trabajos. Todos los trabajos recibidos serán evaluados por al menos dos especialistas en cada materia. Durante el proceso se mantendrá el anonimato tanto de los evaluadores como de los autores. La aceptación o no del trabajo será comunicada al autor en diciembre. Después, a medida que se avance en la composición de la revista, el autor recibirá las galeras de la compaginación para que las devuelva corregidas en el plazo indicado.

La extensión máxima de los trabajos es de 6.000 palabras y tendrán que ir precedidos por el título – en la lengua del artículo y en inglés-, el nombre del autor o autores, y la dirección completa de la institución a la que pertenecen. Todos los artículos incluirán un resumen en la lengua de redacción del artículo y otro en inglés, de un máximo de seis líneas, así como las palabras clave en los mismo idiomas (máximo cinco). Para las reseñas, se recomienda un máximo de 1500 palabras. El número de palabras incluye las notas y la bibliografía utilizada tanto en artículos como en reseñas. La información sobre las normas de publicación se detalla en las páginas finales del volumen.

EQUIPO DE DIRECCIÓN

Directora: Olga Omatos Sáenz (*Universidad del País Vasco*)

Subdirectora: Isabel García Gálvez (*Universidad de La Laguna-Tenerife*)

Secretaria: Alicia Morales Ortiz (*Universidad de Murcia*)

CONSEJO DE REDACCIÓN

Javier Alonso Aldama (*Universidad del País Vasco*), José Antonio Costa Ideias (*Universidade Nova de Lisboa*), Ernest Marcos Hierro (*Universitat de Barcelona*), Francisco Morcillo Ibáñez (*IES Albacete*), Encarnación Motos Guirao (*Universidad de Granada*), Manuel Serrano Espinosa (*Universidad de Alicante*), Penélope Stavrianopulu (*Universidad Complutense de Madrid*).

CONSEJO ASESOR

Miguel Castillo Didier (*Universidad de Santiago de Chile*), Kostas Dimadis (*Freie Universität Berlin*), José Mª Egea (*Universidad del País Vasco*), Hans Eideneier (*Universität zu Köln-Universität Hamburg*), Παναγιώτης Γιαννόπουλος (*Université Catholique de Louvain*), Γιάννης Χασιώτης (*Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*), Ερασμοσθένης Κατωμένος (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων), Antonio Melero Bellido (*Universidad de Valencia*), Moschos Morfakidis Filactós (*Universidad de Granada*), Constantino Nikas (*Università degli Studi di Napoli "L'Orientale"*) y Kostas Tsirópulos (*Atenas*).

COMPAGINACIÓN: Isabel García Gálvez.

CORRECCIÓN: Equipo de dirección, Teodora Polychrou.

IMPRESIÓN: ALSUR.

SUSCRIPCIÓN Y COMPRA: España y América Latina, 35€; Europa, 40€; Norteamérica 40€.

INFORMACIÓN Y CONTACTO: revista@shen.org.es – guerufi@euskalnet.net – <http://www.shen.org.es>

Apartado postal 2.111. E-01006 Vitoria-Gasteiz. España

Esta publicación se ofrece en intercambio con cualquier otra publicación también periódica que tenga parecidos intereses y cobertura.

El Equipo de dirección no se responsabiliza de las opiniones de los autores de los trabajos.

SUMARIO

Editorial	7
De «hidráulicos» y «fontaneros»: unas notas sobre los falsos amigos del español y el griego moderno. Propuesta de una clasificación On «hidraulics» and «plumbers»: some notes concerning the false friends of spanish and modern greek. Proposal of a classification <i>Styliani Voutsas</i>	9
La poesía Bucólica Helenística a través de Mikrés Afrodites de N. Kúnduros Bucolic Poetry as seen through the film Mikres Aphrodites by Nikos Koundouros <i>Alejandro Valverde García</i>	33
Representations of Achilles in early Modern Greek verse literature <i>Vicky Panayotopoulou</i>	47
El amor como emisión en la poesía de Elytis Love as emission in Elytis' poetry <i>Cristóbal Pagán Cánovas</i>	65
Bibliografía de Yanis Psijaris Yannis Psicharis's Bibliography <i>Virginia Martínez Cárceles</i>	87
Breve historia del cine griego. I Parte: Desde los orígenes hasta la postguerra Brief History of the Greek Cinema. First part: From his origins untill the postwar period <i>Amor López Jimeno</i>	125
Το Πάσχα ως σκηνικό τραγικότητας: τρία διμγήματα του Παπαδιαμάντη Easter as tragic scene in Papadiamandis' three short stories <i>Δημήτρης Κόκορης</i>	145
Las consecuencias de la vieja historia y los orígenes germánico-románticos de Viziinós The Consequences of the Old Story, and Vizyinos's German Romantic Origins <i>Raül Garrigasait Colomé</i>	151
El espacio insular griego en la visión y la obra de Rigas de Velestino The greek insular space in Rhigas Velestinlis's view and work <i>Isabel García Gálvez</i>	173

Rigas de Velestino, *Los escritos revolucionarios. Proclama revolucionaria. Los derechos del hombre. La constitución. Thourios-Canto de guerra.* (Augusto de Bago Cabrera, pp. 191-192) - Ιωάννου Σκυλίτη, *Χρονογραφία.* (Μ^α Salud Baldrich López, pp. 192-193) - Glenway Wescott, *Apartment in Athens.* (Μ^α Salud Baldrich López, 193-194) - Philip Mansel, *Constantinopla. La Ciudad deseada por el Mundo 1453-1924.* (Isabel Cabrera, pp. 195-196) - Aris Abatzis, *Η μαρμαρωμένη Ρωμιοσύνη. Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης.* (Miguel Castillo Didier, pp. 196-197) - Michael Haag, *Αλεξάνδρεια. Η πόλη της μνήμης. Alexandria City of Memory.* (Miguel Castillo Didier, pp. 197-198) - Theocharis Detorakis, *Ο ναός της Αγίας του Θεού Σοφίας. Hagia Sophia The Church of the Holy Wisdom of God.* (Miguel Castillo Didier, pp. 198-199) - *Trenos por Constantinopla.* (Miguel Castillo Didier, pp. 198-199) - *Σμύρνη. Η Μητρόπολη του Μικρασιατικού Ελληνισμού / Smyrna Metropolis of the Asia Minor Greeks.* (Miguel Castillo Didier, pp. 200-201) - Virginia López Recio (ed.), *Federico García Lorca en Grecia.* (Maila García Amorós, pp. 201-203) - Yolanda Pateraki, *Vilma, una chica muy especial.* (Maila García Amorós, pp. 203-204) - Άννα Ταμπάκη, *Το Νεοελληνικό Θέατρο (18ος-19ος αι.). Ερμηνευτικές προσεγγίσεις.* (Isabel García Gálvez, pp. 204-205) - Αικατερίνη Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δοκίμα Φύλλα (1570-1572). Ο Πόλεμος της Κύπρου.* (Isabel García Gálvez, pp. 206-208) - *Viajar en... griego. Guías de viaje para hacerse entender.* (Manuel González Rincón, pp. 208-216) - R. Mateos Sáinz de Medrano, *La familia de la reina Sofía: la dinastía de la casa de Hannover y los reales primos de Europa.* (Amor López Jimeno, pp. 216-219) - Α. Μαγκρίδης / P. Olalla, *Το νέο ελληνο-ισπανικό λεξικό. El nuevo diccionario griego-español.* (Susana Lugo Mirón, pp. 219-221) - Γ. Θεοτοκάς, *Αναζητώντας τη διαύγεια. Δοκίμα για τη νεότερη ελληνική και ευρωπαϊκή λογοτεχνία.* (Alicia Morales Ortiz, pp. 221-222) - Αλεξάνδρα Σαμουήλ, *Ιδάλγος της ιδέας. Η περιπλάνηση του Δον Κιχώτη στην ελληνική λογοτεχνία.* (Olga Omatos Sáenz, pp. 222-225) - Ιλίας Venezis, *El número 31328. El libro del cautiverio.* (Raquel Pérez Mena, pp. 226-229) - Ζαχαρία Τσιρπανλή, *Ο Κυπριακός Ελληνισμός της Διασποράς και οι σχέσεις Κύπρου-Βατικανού (1571-1878).* (Aphrodite Papayianni, pp. 229-230) - Φ. Βαλσαμάκη / Δ. Μανάβη, *Ορίστε! Ελληνικά για αρχάριους.* (Trinidad Sánchez Sánchez, pp. 231-234) - Eugenia Fakinu, *Amor, verano y guerra.* (Alicia Villar Lecumberri, pp. 234-235).

Datos de los colaboradores 237

Normas de redacción 239

ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΩΣ ΣΚΗΝΙΚΟΤΡΑΓΙΚΟΤΗΤΑΣ:
ΤΡΙΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Δημήτρης Κόκορης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τρία επιλεγμένα διηγήματα περιέχουν τραγικότητα και θάνατο, παρόλο που εκτυλίσσονται κατά τις ημέρες του Πάσχα, της κατεξοχήν χαρμόσυνης θρησκευτικής εορτής για τους χριστιανούς. Ο συγγραφέας δεν υιοθετεί την απλοϊκή ηθογραφική κατεύθυνση. Πιστεύει ότι οι βασανισμένοι και δυστυχημένοι άνθρωποι λυτρώνονται στον χριστιανικό Παράδεισο. Εξετάζονται, επίσης, οι αφηγηματικοί τρόποι και οι υφολογικές ιδιοτυπίες του Παπαδιαμάντη.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Ηθογραφία. Πάσχα. Θάνατος. Βασανισμένοι άνθρωποι. Λύτρωση στον Παράδεισο. Ιδιότυποσυγγραφικό ύφος.

ABSTRACT

Three selected short stories include tragedy and death, even though take place during Easter, the most important and happiest feast day for the persons of the Orthodox faith. The writer doesn't defend the crude ethographical tendency. Believes that struggled and unfortunate people will be relieved in Christian Paradise. More, Papadiamantis' narrator ways and his particular writing style are looked into texts.

KEY WORDS: Ethography. Easter. Death. Struggled people. Release in Paradise. Particular writing style.

Το συγκεκριμένο μελέτημα στοχεύει κατά κύριο λόγο σε δύο σημεία:

A. Να δειχτεί ότι ορισμένα «εορταστικά» διηγήματα του Παπαδιαμάντη αντιτίθενται στο χαρμόσυνο κλίμα των χριστιανικών εορτών και εναρμονίζονται με την ώριμη κατεύθυνση της ηθογραφίας, στην οποία τονίζονται και οι σκληρές πτυχές της ζωής.

B. Να υπογραμμιστεί ότι οι εκφραστικοί τρόποι του συγγραφέα διαμορφώνουν υψηλόβαθμες συγκινησιακές δονήσεις, ώστε ο αναγνώστης να γοητεύεται από τη γραφή του Παπαδιαμάντη, χωρίς υποχρεωτικά να συμφωνεί με το ιδεολογικό φορτίο της.

Η ηθογραφία, της οποίας η δυναμική εμφάνιση τοποθετείται από το 1880 και εξής στο χώρο της νεοελληνικής πεζογραφίας, διαμόρφωσε δύο βασικές κατευθύνσεις (Βίττι, 160-161): I) ειδυλλιακή ωραιοποίηση της ζωής ιδίως στην ύπαι-

θρο, II) ενασχόληση με ολόκληρο το φάσμα της καθημερινότητας, που εύλογα περιελάμβανε και σκοτεινές ή και εντελώς απάνθρωπες όψεις. Παρότι μέσα στο κριτικό για τις παραδοσιακές ιδέες και πολιτικά φορτισμένο κλίμα της μεταπολίτευσης (1974), ο ρεαλισμός του ιδεολογικά συντηρητικού Παπαδιαμάντη είχε θεωρηθεί «άκριτος και χωρίς δυναμικές προεκτάσεις» (Μουλλάς, ξγ'), η σφαιρική μελέτη κριτικών κειμένων για το έργο του (Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, 2005) τοποθετεί τα περισσότερα και χαρακτηριστικότερα διηγήματά του στη δεύτερη ηθογραφική κατεύθυνση.

Η βαθιά χριστιανική πίστη οδήγησε τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη στη δημιουργία αρκετών διηγημάτων, των οποίων η πλοκή εντάσσεται σε κλίμα χριστουγεννιάτικο ή πασχαλινό, αλλά είναι εσφαλμένη η στερεότυπη άποψη ότι ο συγγραφέας κατέθεσε ως επί το πλείστον εορταστικά διηγήματα. Πολλοί εκδότες, υιοθετώντας και την καταναλωτική λογική του βιβλίου σαν βολικού δώρου κατά τις εορταστικές περιόδους, ομαδοποιούν εκδοτικά τα χριστουγεννιάτικα και τα πασχαλινά αφηγήματα του Παπαδιαμάντη, αλλά τα εορταστικά διηγήματα, όπως σωστά έχει παρατηρηθεί, «κατέχουν μικρή αναλογικά θέση στο σύνολο του έργου του, ανεξάρτητα αν παραμένουν τα πλέον τιμημένα» (Θεοδοσοπούλου, 14). Τα τρία κείμενα, που επιλέξαμε για σχολιασμό, εκτυλίσσονται κατά τις ημέρες πριν από την κορυφαία χριστιανική γιορτή της Ανάστασης του Κυρίου, αλλά η χριστιανική χαρά δεν εναρμονίζεται με την ψυχική ανάταση των λογοτεχνικών ηρώων · αντίθετα, το Πάσχα είναι το σκηνικό για παρουσίαση τραγικών ανθρωπινων ιστοριών.

«Η τελευταία βαπτιστική» (*Άπαντα*, τόμος 2, 89-94) πρωτοδημοσιεύεται με τον υπότιτλο «πρωτότυπον πασχαλινόν διήγημα» στις 24 Απριλίου 1888, στην εφημερίδα *Εφημερίς*. Ο χαρακτηρισμός «πρωτότυπον» ενδεχομένως απηχεί τη δυσκολία εναρμόνισης της τραγικής έκβασης του κειμένου με την πασχαλινή και ανοιξιάτικη περιρρέουσα ατμόσφαιρα. Η ηλικιωμένη ηρωίδα ζει σε ένα νησί του Αιγαίου και είναι νονά τριάντα εννέα παιδιών. Κάθε Μεγάλη Πέμπτη συγκεντρώνει στην αυλή του σπιτιού της τα αναδεξίμια της, για να τους δώσει σύμφωνα με το έθιμο τις κουλούρες της Λαμπρής. Το κλίμα της γιορτής, ορισμένα ήθη και έθιμα που σχετίζονται με το Πάσχα, ακόμη και η ενδυμασία του γέροντα συζύγου της ηρωίδας περιγράφονται με επάρκεια και συμβάλλουν στην ανάδυση των ηθογραφικών στοιχείων του κειμένου. Ωστόσο, οι ειδυλλιακές εικόνες αίρονται μπροστά στην τραγικότητα της ανθρώπινης μοίρας: η μικρότερη (νηπιακής ηλικίας) και πιο αγαπημένη βαπτιστική της ηρωίδας πέφτει παίζοντας στο πηγάδι της αυλής και πνίγεται. Το βαρύ πένθος και η ματαιότητα της ανθρώπινης ζωής σφραγίζουν τη χριστιανική γιορτή και μεταβάλλουν τη χαρά σε θρήνο. Ορισμένες δομικές αντιθέσεις χαρακτηρίζουν την εμπνευσμένη χρήση του λογοτεχνικού υλικού. Η μικρότερη σε ηλικία βαπτιστική βρίσκει το θάνατο εξαιτίας και της αμέ-

λειας μιας εικοσάχρονης (της μεγαλύτερης σε ηλικία) βαπτιστικής της ηρωίδας. Το αθώο νήπιο ήταν το τριακοστό ένατο αναδεξι- μι της ηρωίδας: ένα της έλειπε, για να συμπληρώσει τον μαγικά και χριστιανικά φορτισμένο αριθμό «σαράντα», αλλά η επίτευξη της ευγενούς της φιλοδοξίας (να γίνει νονά σαράντα παιδιών) ακυρώνεται με τραγικό τρόπο. Επιπρόσθετα, η συμβολική νίκη της χριστιανικής ζωής επί του θανάτου, νίκη που συμβολοποιείται με την Ανάσταση του Χριστού, υπογραμμίζεται (ελλιπώς και σαν ένα είδος ατελούς παρηγοριάς για το τραγικό πλήγμα) από μία ανεξήγητη ευωδιά, η οποία ανερχόταν από το νερό του πηγαδιού μετά το θάνατο του νηπίου «ως θυμίαμα αθώας ψυχής».

Ο υπότιτλος «Αναμνήσεις», που συνοδεύει την πρώτη δημοσίευση (εφ. *Άστρ*, 24 Απριλίου 1891) του διηγήματος «Παιδική Πασχαλιά» (*Άπαντα*, τόμος 2, 169-176), υποδεικνύει για μία ακόμη φορά ότι η αναδρομική αφήγηση και το βιοματικό (όχι υποχρεωτικώς αυτοβιογραφικό) υλικό συγκροτούν τον βασικό ιστό της διηγηματογραφίας του Παπαδιαμάντη. Η Μόρφω και ο Ευαγγελινός είναι δύο παιδιά, των οποίων η μητέρα έχει πεθάνει και γι' αυτά το Πάσχα της χαράς έχει μετατραπεί σε Πάσχα της ορφάνιας. Με κείμενα σαν αυτό η ηθογραφία φαίνεται πολύ απομακρυσμένη από την ωραιοποίηση και την ειδυλλιακότητα και αποδεικνύει ότι έχει διανύσει βήματα προς το ρεαλισμό. Η γιαγιά των παιδιών, που αναγκαστικά επιβλέπει το μεγάλωμά τους και τα φροντίζει, είναι ηλικιωμένη και κουρασμένη. Την βαραίνουν πολύ τα εγγόνια της, συχνά δυσανασχετεί και δεν προσπαθεί να το κρύψει.

Τα «βεβαίως», «ίσως» και «ως έλεγεν», με τα οποία η φωνή του αφηγητή συνοδεύει την ανάδειξη της συμπεριφοράς της γιαγιάς, «επενδύουν με διπλό νόημα κάθε ισχυρισμό της: αφ' ενός τον μεταδίδουν και αφ' ετέρου τον αξιολογούν ειρωνικά και ανατρεπτικά» (Φαρίνου-Μαλαματάρη 1987, 221). Ο πατέρας των παιδιών είναι ναυτικός. Λείπει για μεγάλα χρονικά διαστήματα, αλλά είναι και νέος άνθρωπος, γι' αυτό και ετοιμάζεται να ξαναπαντρευτεί. Τη μοναξιά και την οδύνη των ορφανών από μητέρα παιδιών επιτείνει η σύγκριση του πώς βίωναν την Πασχαλιά, όταν ζούσε η μητέρα τους, και του πώς τη ζουν, στερημένα από τη μητρική παρουσία. Ο συγγραφέας φαίνεται να γνωρίζει την παιδική ψυχή και την παρουσιάζει εύστοχα και όταν αναφέρεται στις παιδικές σκανταλιές της ευτυχισμένης Πασχαλιάς, και όταν οικοδομεί το βαθύ πόνο της ορφάνιας, τον οποίο η χαρμόσυνη εορτή αδυνατεί να καταπραΰνει.

Στο διήγημα «Χωρίς στεφάνι» (*Άπαντα*, τόμος 3, 131-137) περιλαμβάνονται και εκκλησιαστικές ακολουθίες της Λαμπρής, συγκροτώντας ένα υποβλητικό σκηνικό για την εκτόλιξη της πλοκής. Στο διήγημα αυτό, που δημοσιεύτηκε στις 24 Μαρτίου 1896 στην εφημερίδα *Ακρόπολις*, πρωταγωνιστεί μία νεαρή γυναίκα που συζεί με έναν άντρα, χωρίς να έχουν παντρευτεί. Το ουσιαστικό θέμα του συγγραφέα είναι η μεταχείριση των «αστεφάνωτων» γυναικών από την κοινω-

νία, αλλά και από την εκκλησία (Γκασού- κα, 186-188). Παρότι έχει υποστηριχτεί ότι ο διδακτικός τόνος του κειμένου θέτει το διήγημα «στο επικίνδυνο όριο μεταξύ επιτυχίας και αποτυχίας» (Φαρίνου-Μαλαματάρη 1987, 92), θα λέγαμε ότι η συγκινησιακή φόρτιση και η συναισθηματική ειλικρίνεια στη σκιαγράφηση της ηρωίδας δημιουργούν εσωτερικές δονήσεις στον αναγνώστη, αποδεικνύοντας ότι η μεγαλύτερη συγγραφική αρετή του Παπαδιαμάντη είναι η απaráμιλλη ικανότητά του στη δημιουργία αφηγηματικής ατμόσφαιρας και προσωπικού ύφους: ακόμη και όταν δεν συμφωνούμε με τις ιδέες του (τις συχνά πολύ συντηρητικές, που όμως στο «Χωρίς στεφάνι» δεν θα πρέπει να χαρακτηριστούν οπισθοδρομικές, αλλά το αντίθετο), μας κερδίζει με την αφηγηματική του δεινότητα, αφού παραφράζοντας τον Στεφάν Μαλαρμέ -που αναφερόταν ειδικώς στην ποίηση- θα υπενθυμίζαμε ότι η λογοτεχνία δεν φτιάχνεται με ιδέες· φτιάχνεται με λέξεις. Η άξια, φιλόνηρωπη και συμπαθέστατη ηρωίδα δεν γίνεται αποδεκτή από τον σκληρό κοινωνικό περίγυρο, αλλά ο Παπαδιαμάντης την εξαγιάζει, περιγράφοντας την καλοσύνη της και τα βάσανά της. Οι εκκλησιαστικές ακολουθίες της Λαμπρής αποτελούν το πλαίσιο για το πεζογραφικό ξετύλιγμα της δυστυχίας της. Η υποβλητικότερη και συγκινησιακά δραστηκότερη σκηνή θεμελιώνεται στη θλιμμένη γυναικεία μορφή, που διστάζει εξαιτίας της κοινωνικής καταφρόνιας να ακολουθήσει την πομπή του Επιταφίου, αλλά ανάβει τη μικρή της λαμπάδα μένοντας κρυμμένη πίσω από τη γρίλια του παραθύρου της, συμμετέχοντας συναισθηματικά και νοερά στο θείο πάθος από τον βυθισμένο στη μοναξιά ατομικό της χώρο. Για μία ακόμη φορά το Πάσχα αξιοποιείται από τον συγγραφέα όχι ως σκηνικό χαράς, αλλά ως πεδίο βαθιάς τραγικότητας.

Ο Οδυσσέας Ελύτης προσεγγίζοντας την παπαδιαμαντική «μαγεία» εκφέρει την άποψη ότι οι άγιοι και οι ψαλμοί «δε θά 'φταναν ποτέ για να κάνουν το Θαύμα [...], εάν αυτό δεν υπήρχε πρώτα μέσα του» (Ελύτης, 25). Είμαστε στον ίδιο άξονα, που με αναλυτικότερη φιλολογική γλώσσα και διαλεγόμενος με βασικές για τον Παπαδιαμάντη μελέτες ψηλάφισε και ο Ξ. Α. Κοκόλης, όταν με βασικό πεδίο αναφοράς την *Φόνισσα* διερευνούσε τη «συνεργία ψυχών» και την «παραλληλία ιδεών και σκέψης ανάμεσα στο συγγραφέα και στους ήρωές του» (Κοκόλης, 18). Ο Παπαδιαμάντης, περισσότερο από κάθε άλλον πεζογράφο της γενιάς του, ηρωοποίησε τον απλό, βασανισμένο άνθρωπο του χωριού και της πόλης. Στους λαϊκούς του ήρωες *επέτρεψε*, μάλιστα, να εκφράζονται στη γλώσσα τους (είναι γνωστό ότι στην αποτύπωση των συνομιλιών χρησιμοποιεί μία δημοτική εμποτισμένη με άφθονους ιδιοματισμούς), ενώ η καθαρεύουσα κυριαρχεί κάπως «αυστηρή στις περιγραφές [...] και στις λυρικές του παρεκβάσεις», πιο προσωπική και αναμειγμένη με δημοτικογενείς γλωσσικούς τύπους στην αφήγηση (Πολίτης, 205).

Ο συγγραφέας εγκατέλειψε σχετικά γρήγορα ορισμένες ρομαντικο-γενείς μορφές λογοτεχνικών ηρώων, που εξιδανικευμένες πρωταγωνιστούσαν στα πρώ-

τα έργα του: *Οι Έμποροι των Εθνών*, *Η Γυφτόπουλα*, *Χρηστός Μηλιόνης* (Beaton, 117-119). Οι τσακισμένοι από την αδικία και τα βάσανα της ζωής άνθρωποι πρωταγωνιστούν στα διηγήματα του συγγραφέα και επηρεάζουν ως θεματικό και ψυχογραφικό υλικό και μείζονες μεταγενέστερους πεζογράφους, ανεξαρτήτως της ιδεολογικής τους συνάφειας με τον Παπα- διαμάντη: τον Δημοσθένη Βουτυρά, τον Δημήτρη Χατζή, τον Γιώργο Ιωάν- νου κ. ά. Ο Παπαδιαμάντης αγαπούσε τους απλούς-καθημερινούς ανθρώπους. Τους ηρωοποίησε στην πεζογραφία του, τους ψυχογράφησε με ευαισθησία και ανέδειξε την τραγικότητα της ύπαρξής τους. Το χαρμόσυνο θρησκευτικό μήνυμα των εορτών δεν έφτανε, για να γιατρέψει τα βάσανά τους, αλλά ο βαθιά χριστιανορθόδοξος Παπαδιαμάντης εναποθέτει τις ελπίδες για λύτρωση στον Χριστό και στη δικαίωση των αναξιοπαθόντων στη μεταθανάτια ζωή. Ο επίλογος και των τριών διηγημάτων, που σχολιάσαμε, συγκροτείται από ενδείξεις θαύματος («Η τελευταία βαπτιστική») ή από φράσεις εκκλησιαστικών-βιβλικών κειμένων («Παιδική Πασχαλιά», «Χωρίς στεφάνι»), οι οποίες συγκλίνουν προς μία ψυχική ανάταση, αντλημένη από την πίστη ότι οι άδικα βασανισμένοι θα δικαιωθούν στο χριστιανικό Παράδεισο. Έστω και αν κάποιος δεν πείθεται από τη συγκεκριμένη συγγραφική πίστη, δεν μπορεί παρά να εκτιμήσει την ειλικρινή συγκίνηση της αφηγηματικής φωνής και τη συγγραφική ικανότητα για δημιουργία υποβλητικής λογοτεχνικής ατμόσφαιρας. Επομένως, μπορεί να αξιολογήσει τη διηγηματογραφία του Παπαδιαμάντη ως υψηλόβαθμο καλλιτεχνικό γεγονός, χωρίς υποχρεωτικά να υιοθετεί κάθε πτυχή του ιδεολογικού της σύμπαντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BEATON (1982-1983): Roderick Beaton, «Realism and Folklore in Nineteenth-Century Greek Fiction», *Byzantine and Modern Greek Studies*, 8, 103-122.
- ΒΙΤΤΙ (1991³): Μάριο Βίττι, *Ιδεολογική λειτουργία της ελληνικής ηθογραφίας*, Αθήνα: Κέδρος.
- ΓΚΑΣΟΥΝΑ (χ.χ.): Μαρία Γκασούκα, *Η κοινωνική θέση των γυναικών στο έργο του Παπαδιαμάντη*, Αθήνα: Φιλιππότης.
- ΕΛΥΤΗΣ (1996) : Οδυσσέας Ελύτης, *Η μαγεία του Παπαδιαμάντη*, Αθήνα: ύψιλον/βιβλία.
- ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ (2001): Μάρη Θεοδοσοπούλου, *Μετ' έρωτος και στοργής. Κείμενα για τον Παπαδιαμάντη*, Αθήνα: Νεφέλη.
- ΚΟΚΟΛΗΣ (1993): Ξ. Α. Κοκόλης, *Για τη "Φόνισσα" του Παπαδιαμάντη. Δύο μελετήματα*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- ΜΟΥΛΛΑΣ (1974) : Παν. Μουλλάς, *Α. Παπαδιαμάντης αυτοβιογραφούμενος*, Αθήνα: Ερμής.
- ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ (1989): Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, *Άπαντα*, κριτική έκδοση: Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, τόμοι 2 και 3, Αθήνα: Δόμος.
- ΠΟΛΙΤΗΣ (2003¹³): Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- ΦΑΡΙΝΟΥ-ΜΑΛΑΜΑΤΑΡΗ (1987): Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, *Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη*, Αθήνα: Κέδρος.
- (2005): Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, Εισαγωγή, επιλογή κριτικών κειμένων και επιμέλεια του τόμου *Εισαγωγή στην πεζογραφία του Παπαδιαμάντη*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.